

Folklorna glazba Žminja i okolice

Damijanić, Marlen

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:518229>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Marlen Damijanić
Folklorna glazba Žminja i okolice
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET RIJEKA

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Folklorna glazba Žminja i okolice

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Folklorna glazba

Mentor: Darko Đekić, prof., viši predavač

Student: Marlen Damijanić

Matični broj: 0299014724

U Rijeci, srpanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam ovaj završni rad izradila samostalno, uz savjetovanje i preporuke mentora. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala sam odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Marlen Damijanić

SAŽETAK: Folklorna glazba važna je sastavnica lokalnog identiteta i nematerijalne kulturne baštine. Istra je vrlo bogata kulturnom baštinom i folklornim društvima koja se i danas trude očuvati tradiciju i običaje, a ovaj rad govori o folklornoj glazbi Žminja (malenog mjesta u središtu Istre). Rad sadržava opis narodne nošnje, plesove koji se plešu na području Žminja, najpoznatije instrumente te načine pjevanja. Na području Žminja djeluje Folklorno društvo „Cere“ koje postoji od 1945., a čiji je osnivač Anton Rudan. U Žminju se njeguje i folklorna glazba u vrtiću i osnovnoj školi. Pod vodstvom odgajateljice u Dječjem vrtiću „Rapčići“ djeluje folklorna grupa u vrtiću, a pri prelasku u osnovnu školu djeca se mogu uključiti u Učeničko kulturno–umjetničko društvo (UKUD) „Mladice“. Na području Žminja folklor se prenosi s koljena na koljeno, stariji svoje znanje prenose svojoj djeci i unucima te tako nastavljaju s tradicijom.

KLJUČNE RIJEČI: folklor, glazba, ples, instrumenti, Žminj

SUMMARY: Folk music is an important component of local identity and intangible cultural heritage. When we talk about cultural heritage and folklore societies Istria is very wealthy and still tries to preserve traditions and customs, and this paper is about the folklore music of Žminj (a small town in the center of Istria). This paper contains a description of folk costumes, dances performed in the area of Žminj, the most famous instruments and ways of singing. In the area of Žminj, there is Folklore society „Cere“, which exists since 1945 and was founded by Anton Rudan. In Žminj, folklore music is also nurtured in the kindergarten and primary school. Under the guidance of a preschool teacher, a folklore group operates in kindergarten "Rapčići", and when children transition to primary school, they can join "Mladice". In the area of Žminj, folklore is passed down from generation to generation, the elders are passing on their knowledge to their children and grandchildren that are continuing the tradition.

KEY WORDS: folklore, music, dance, instruments, Žminj

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OPĆENITO O FOLKLORU	2
3. FOLKLORNO DRUŠTVO CERE	3
4. NARODNA NOŠNJA ŽMINJŠTINE	5
4.1. Dijelovi ženske narodne nošnje.....	5
4.2. Dijelovi muške narodne nošnje.....	7
5. PLESOVI NA PODRUČJU ŽMINJA	8
5.1. Balun	8
5.2. Polka.....	10
5.3. Šete paši.....	10
5.4. Rašpa.....	11
5.5. Balo di kušin	11
6. NARODNI INSTRUMENTI	12
6.1. Roženice	12
6.2. Svirale.....	13
6.3. Mih	14
6.4. Šurle	14
6.5. Sopedica	15
6.6. Udomaćena temperirana glazbala.....	15
6.6.1. Bajs.....	16
6.6.2. Vijulin.....	16
6.6.3. Triestina (triještina).....	16
7. (TZV.) ISTARSKA LJESTVICA	17
7.1. Ivan Matetić Ronjgov	17
7.2. (Tzv.) Istarska ljestvica	17
7.3. Pjevanje na tanko i debelo (dvoglasno pjevanje)	18
7.4. Ostali oblici unutar stila tijesnih intervala	19
8. FOLKLOR U DJEČJEM VRTIĆU RAPČIĆI	21
8.1. Intervju s djecom iz folklorne skupine.....	22

9. UČENIČKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO „MLADICE“ – ONOVNA ŠKOLA ŽMINJ.....	24
10. FOLKLOR U OKOLNIM MJESTIMA	26
10.1. Kulturno umjetničko društvo „Dvigrad“ iz Kanfanara.....	26
10.2. Folklorno društvo Pazin	26
10.3. Kulturno–umjetničko društvo „Barban“	27
11. ZAKLJUČAK	29
12. LITERATURA.....	30

1. UVOD

Narodna glazba nije samo slijed tonova, ona je govor: živ i neposredan izraz za sve. Pjesma je oduvijek jačala narodni duh i pružala zalihu snage (Karabaić, 1956.). Umjetnost bilo kojeg vremena ne može se zamisliti bez elemenata folklor, a hvalevrijedna ostvarenja s područja glazbene umjetnosti temelje se upravo na folklornim elementima. Sve osobine nekog kraja i naroda poput podneblja, prirodnih fenomena, govora, pjesme, ritma i plesova sakupljeni su u folklor, koji čeka da ga umjetnici pomoću njihove imaginacije pretvore u umjetnička djela. Folklor obogaćuje znanja o našoj tradiciji i povijesti, ali i stimulira zabavu, socijalnu interakciju i igru. Današnje vrijeme i brzi životni tempo donose brojne izazove, a jedan od njih je i kako očuvati tradiciju, običaje nekoga kraja i kulturno nasljeđe. U Istri se folklor i folklorna glazba cijene i njeguju, a folklorna društva na području Istre predstavljaju ga u najboljem svijetlu. Folklorno društvo „Cere“ koje djeluje na području Žminjštine trudi se održati narodnu tradiciju. Dugogodišnje djelovanje folklornog društva ostavlja snažan trag u identitetu i prepoznatljivosti Žminja. Uz folklorno društvo, tu je i „UKUD Mladice“ koje djeluje pri Osnovnoj školi Vladimir Gortan u Žminju te vrtićka folklorna skupina koja djeluje pri Dječjem vrtiću „Rapčići“. Folklorne skupine na području Žminja, uz narodne plesove njeguju i pjesmu i svirku narodnih instrumenata. Navedene folklorne skupine sudjeluju na raznim manifestacijama na području Žminja, ali i šire okolice, te tako predstavljaju svoju narodnu baštinu. Poboľšanju i povećanju folklornog programa uvelike su pridonijele nacionalne i međunarodne smotre čiji je cilj prikazati autentičnu sliku narodne umjetnosti.

Među mlađim naraštajima pojam „folklor“ postaje sve veća nepoznanica, zbog toga je cilj ovog rada osvijestiti mlađe naraštaje o folklornoj glazbi, ali i potaknuti odgajatelje da upoznaju djecu sa svojim narodnim običajima i folklornim plesovima te ih tako potaknu na očuvanje tradicije.

2. OPĆENITO O FOLKLORU

Riječ folklor potječe od engleskog izraza „folk“, što znači narod ili puk te izraza „lore“, što znači nauk ili znanje. Pojam „folklor“ prvi je upotrijebio William Thoms 1846. te je time označio stvaralaštvo i tradiciju neškolovanih, priprostih ljudi.

Prema Hrvatskoj enciklopediji, folklor se definira kao stvaralaštvo koje se temelji na tradiciji neke kulturne zajednice koju uče pojedinci ili skupine i prenose pretežito usmenim putem ili oponašanjem, a njime izražava socijalni i kulturni identitet te zajednice. Folklor u širem smislu označava narodnu kulturu koja sadržava različite vrste književnosti (usmena ili pučka književnost), plesova (folklorni ili narodni ples), glazbe (folklorna ili narodna glazba), dramskog izraza (folklorno kazalište) te likovnog stvaralaštva (folklorni likovni izraz).¹ Folklor je na sceni svakodnevna pojava, prikazuju ga seoski i gradski amateri i profesionalci učlanjeni u različite ansamble i manje grupe te talentirani pojedinci, pjevači i svirači. Folklor je prisutan u glazbenim i dramskim djelima inspiriranim lokalnim ili nacionalnim izričajem, naročito kada se radi o starijim djelima dramske literature. Folklor također često prožima i veća glazbeno-scenska djela, operete i opere kojima se služe ili nadahnjuju skladatelji zbornih ili orkestralnih djela (Ivančan, 1996.).

¹ Folklor. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.– 2024. Pristupljeno 5.2.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/folklor>

3. FOLKLORNO DRUŠTVO CERE

Cere je naselje u Istri koje se nalazi nedaleko od Žminja, površine je 2,6 km² i ima svega 140 stanovnika. Folklorna baština u Ceru i njegovoj okolici vrlo je bogata, stara i očuvana. Za njezino očuvanje najviše zasluga pripada članovima Folklornog društva „Cere“. Svirači i pjevači iz tog kraja oduvijek su pjesmom, svirkom i plesom znali očuvati svoju izvornost. Folklorno društvo „Cere“ najstarije je folklorno društvo u Istri, a osnovano je 1945. Djeluje više od osam desetljeća, a u svom sastavu ima svirače, plesače i pjevače koji redovito nastupaju na smotrama folkloru Istre, Hrvatske, ali i izvan nje. Folklorno društvo nastupa na svim manifestacijama u organizaciji Općine Žminj i Turističke zajednice općine Žminj. Folklorno društvo osnovao je Anton Rudan iz mjesta Rudani. U počecima, društvo je nosilo naziv „Seljačka sloga“, a prvi predsjednik društva bio je Anton Grgorović. Anton je Cerane predvodio na brojnim nastupima. Godine 1956. društvo počinje koristiti današnji naziv Folklorno društvo „Cere“. Tada se počinje voditi posebna briga o pomlađivanju društva, planiranju nastupa i kompletiranju nošnji. Od tada do danas Folklorno društvo „Cere“ nastupilo je na stotinjak folklornih priredbi diljem Hrvatske te u inozemstvu. Članovi folklornog društva bili su prvi na području Istre koji su snimili gramofonsku ploču „Pjesma i svirka iz Istre“. Na gramofonskoj ploči Milena i Ivan Božac izvode narodne pjesme, a svirači Romano Živić, Božo Žgomba i Romano Božac sviraju na sviralama, sopelama, šurlama i mihi (Pernić, 1997.).

Anton Rudan iz sela Rudani bio je jedan od najpoznatijih istarskih narodnih svirača. Anton je od malih nogu upijao zvukove istarske narodne svirke koja se svakodnevno čula u njegovom selu. Ne bi li što bolje ovladao tehnikom sviranja na sopelama, pješice je odlazio na poduke u Kršan, gdje je naučio svirati, raditi istarska glazbala i izrađivati piskove. Anton je nastupao na pučkim feštama po Žminjštini i drugim krajevima Istre. Istovremeno je podučavao mlade sviranju sopela i izradi piskova. Bio je učitelj najpoznatijim sviračima koji su nastavili s njegovanjem narodne svirke u tom kraju.

Romano Živić iz Cera član je Folklornog društva „Cere“ od 1966. Svirao je pretežno na velikoj roženici, bio je član plesne grupe društva te učitelj plesača. Na brojnim nastupima u Hrvatskoj i na gostovanjima u inozemstvu, svirao je mantinjadu, veliku i malu kantu, balun, polku i plesao ceranski balun.

Od osnutka društva 1945., Romano Božac iz malog sela Kinkeli kraj Cera bio je jedan od najaktivnijih članova Folklornog društva „Cere“. Rođen je u stočarsko-ratarskom kraju u kojem je tradicija narodne pjesme i plesa bila usađena u svakom stanovniku. Kao svirač na roženicama bio je stalna pratnja pjevačima, učitelj mladima te je izrađivao narodne nošnje. Na brojnim je nastupima svirao glazbu svog kraja na izvoran i originalan način uz ostale pjevače i plesače (Pernić, 1997.).

Istaknuti članovi uvelike su obilježili djelovanje folklornog društva, a današnja mladež nastavlja njihovim stopama i trudi se očuvati narodne običaje Žminja i okolice. Naime, jedna od članica folklornog društva navodi kako je posljednjih nekoliko godina društvo prestalo s djelovanjem zbog manjka interesa i nedostatka starijih članova koji bi mlade uzraste učili plesnim koracima i pjesmama. Nakon nekoliko godina nedjelovanja, mladež koja je nekada bila članom društva okupila se i odlučila opet pokrenuti djelovanje društva. Mladež poziva nove članove i okuplja društvo te dobiva novi prostor u kojem će moći održavati probe folklornog društva. Kao posebnost planiraju osnovati i mlađu skupinu koju bi činila djeca od 6 do 16 godina.

4. NARODNA NOŠNJA ŽMINJŠTINE

Najvrjedniji predmeti tekstilnog rukotvorstva na području Istre svakako su muške i ženske narodne nošnje (Milićević, 1988.). Nažalost, u većini sela na području Istre nije bilo materijalno sačuvanih dijelova nošnje, izuzevši nekoliko sela oko Žminja. No, na osnovi toga ipak se moglo utvrditi da je do osamdesetih godina prošlog stoljeća narodna nošnja na području središnje Istre bila od domaćeg tekstilnog materijala. Bila je to prtenina, tj. kopljano platno (Radauš Ribarić, 1997.). U Istri je oduvijek uglavnom postojala jedna vrsta muške narodne nošnje, a razlike su između određenih mjesta postojale samo u kroju prsluka i hlača te u njihovoj boji. Tako postoje hlače bijele boje izrađene od bijelog sukna ili hlače smeđe boje izrađene od smeđeg sukna, te polukratke ili dugačke hlače. Prsluk je u čitavoj Istri smeđe boje. Ženska je nošnja ukrašena vezom i našivenim višebojnim dodacima, a upravo su ženske čarape koje sežu do koljena najviše ukrašavan odjevni predmet. Čarape su ukrašavane najrazličitijim uzorcima ornamenata ostvarenih pletenjem, a vještije su žene prema ornamentu mogle utvrditi iz kojeg sela potječu pojedine čarape (Milićević, 1988.).

Na području Žminja koristile su se dvije vrste odjeće od kojih je jedna bila za svaki dan (u njoj su žene radile), a druga je bila svečana (korištena je za posebne prilike). Za izradu nošnje na području Žminja i Cera bila je zadužena Nevenka Ferlin, a nakon nje Grozdana Radolović. U nošnji se u prošlosti zakapalo, ženilo, plesalo i kopalo, a danas je nošnja prisutna isključivo na smotrama folkloru i u ostalim načinima kojima se prezentiraju narodni običaji (Pernić, 1997.).

4.1. Dijelovi ženske narodne nošnje

Žensku narodnu nošnju na području Žminjštine čine: bičve (ženske čarape), fačuol/fačol (ženski rubac koji se nosi na glavi), stomanja/košulja, kotula, zaprežić (pregača), modrna/brhan (haljina tkana od prirodno smeđe ovčje vune) te kanica/pas (pojas).

Bičve ili ženske čarape sežu do koljena. Zimi su vunene, a ljeti su pletene od bijelog pamučnog prediva.

Fačuol/fačol je marama za glavu koja se nosi preklopljena po dijagonali i položena je na glavu tako da vidljivim ostavlja pletenicu iznad čela i dio kose, a na zatiljku se vezuje. Na svakom

je kutu pričvršćena po jedna bijela kita, oko Žminja zvana cota, pa se po tome rubac naziva „faco na kite“, odnosno „faco na cote“.

Stomanja/košulja pokriva tijelo od ramena do nešto ispod koljena, a radila se od domaće prtenine ili od kupovnog platna žutice zvanog kotonina, koje je s vremenom i nošenjem pobijelilo. Na Žminjštini je stomanja bila sastavljena od dva dijela i od dvovrsnog platna, tako da je gornji dio s rukavima zvan upleće ili život bio od boljeg platna (kotonine), a donji dio zvan krilo od domaćeg platna (prtenine) (Radauš Ribarić, 1997.) Redovito je ukrašavana vezom, samo na prsima i zapešću rukava zato što su ti dijelovi vidljivi kada se iznad košulje obuče gornja haljina (Milićević, 1988.).

Kotula je bijela platnena podsuknja nabrana u pasu u obliku trapeza, a na samom je dnu prišivena čipka. Kotula se nosi povrh stomanje i vezuje se u struku.

Zaprežić ili pregača pokriva prednju stranu modrne. U uporabi je od sredine 19. stoljeća i upotrebljavala se samo u kući za zaštitu odjeće te nije služila kao ukrasni predmet.

Brhan/modrna je haljina koja se oblači preko stomanje. Djevojke i mlađe žene za toplih mjeseci nosile su brhan od domaćeg ili kupovnog platna. U dnevnoj upotrebi nosile su modrnu od domaće nestupane vunene tkanine. Osamdesetih godina prošlog stoljeća, u sela središnje Istre, počinje prodirati kupovni tvornički tekstil. Najčešće je to pamučni materijal smeđe ili modre boje sa sitnim uzorkom na cvjetice. On u izradi modrne postupno zamjenjuje domaće smeđe sukno (Radauš Ribarić, 1997.). Na prednjoj su strani rukavi ostajali neprišiveni, kako bi žene za vrijeme ljetne vrućine kroz taj otvor mogle provući ruke, a rukave zataknuti za pojas na leđima kako im ne bi smetao. Modrna za svakodnevnu uporabu jednostavna je i bez ukrasa, a ukrašavala se samo modrna za svečane prigode. Ukrašavana je porubom i vezom od raznobojnih konaca uz sve rubove i šavove. Široki porub od 10-20 cm stavlja se na rub modrne i zavrnuti dio rukava. Za starije žene ili udovice našitak uz donji rub je crvene boje, plave ili zelene boje za udane žene, a crvene, crveno-zelene ili crveno-plave boje za djevojke. Modrna s tamnim obrubom nosila se u vrijeme adventa i korizme, a modrna življih boja nosila se u vrijeme blagdana. Stoga je postojala i razlika u nazivima; „modrna za žalost“ i „modrna na radost“ (Milićević, 1988.).

Kanica/pas je pojas kojim se brhan opasava u struku, napravljen je od jednoboje ili višebojne vunene pređe.

4.2. Dijelovi muške narodne nošnje

Mušku narodnu nošnju čine: škafuoni/škafonice, bargeši/brageše, jaketa, kružat, te klobučić/klabuk/bareta. Nekada su se na nogama nosile cokule (drvene cipele sa zavrnutim završecima), no one se više ne koriste.

Škafuoni su pletene vunene čarape koje nose muškarci.

Bargeši su muške hlače od smeđeg ili bijelog sukna. Razlikujemo dugačke ili polukratke (do ispod koljena).

Kružat je prsluk od tamnosmeđe ovčje vune koji se nosi iznad košulje.

Jaketa je jakna koja je šivana od janjeće vune crne boje. Jakna se koristi u zimskim danima i za vrijeme posebnih prigoda.

Klobučić/bareta je kapa od istog materijala kao i prsluk, također smeđe boje.

Cokule su drvena obuća, obično izrađene od vrbovine. Izdubljene su od jednog komada drva s ležištem za stopalo i šupljinom za prednji dio s prstima gdje su zašiljene i blago uvijene. Cokule se ljeti obuvaju na bosu nogu, a zimi preko vunениh čarapa. Iz Žminjštine su cokule prešle u neka sela Labinštine gdje se nazivaju copuli (Radauš Ribarić, 1997.).

Slika 1: Narodna nošnja nekada

Izvor: Facebook grupa „Žminj od čijera“

Slika 2: Narodna nošnja danas

Izvor: Luka Gjurić photography

5. PLESOVI NA PODRUČJU ŽMINJA

Povijest plesanja plesova datira od samih početaka čovječanstva. Bio je to način udvaranja, zazivanja boljeg uroda, ali i opuštanja nakon napornih dana u polju. Vrlo je teško i zapravo nemoguće točno utvrditi iz kojeg vremena potječu tradicionalni istarski plesovi. U istarskim selima ljudi vole plesati, a plesom izražavaju i svoje sposobnosti. U svakom selu i danas ima pojedinaca koji su istaknuti plesači. Nekada su najviše plesali momci i djevojke koji su bili pred vjenčanjem. Oni su bili glavni akteri na plesovima u svim selima i u svim prilikama. Neki pojedinci, obitelji ili pak čitava sela pokazuju naročitu nadarenost za pjevanje i plesanje. Ples se uči na različite načine, a djeca obično počinju plesati od malih nogu (Ivančan, 1963.). U tradicionalne istarske plesove možemo ubrojiti veliki broj plesova, a neki od njih su balun, tanac, šetepaši, balo di kušin i špic polka.

5.1. Balun

Balun je jedan od plesova koji se na Žminjštini najčešće pleše. Ples se pleše veselo i s puno ritma. Jedan od razloga je i taj što na području Žminja žive i sviraju neki od najboljih svirača na roženice (sopele), mijeh, vidalice i šurle. Balun se dijeli na šest dijelova od kojih svaki ima svoje ime:

a) Homo po ženske: na lijevoj se strani dvorane poredaju plesačice, a na desnoj strani plesači. Svirači odsviraju uvodni dio nakon kojeg započinju svirati prebiranje. Plesači u ritmu prebiranja hodajući odlaze do plesačica i pružaju im desnu ruku. One se za njih uhvate tako da desnu ruku pruže plesaču, a lijevu mu ruku stave na desno rame, tako stoje s desne strane plesača i drže desnu ruku partnera ispred svog pojasa.

b) Hodit: u parovima se nastavlja šetnja pod korak, u smjeru suprotnom smjeru kazaljke na satu. Taktovi se sastoje od četiri četvrtinke. Najprije izvođači zakorače desnom nogom naprijed, lagano udare petom i odmah je podignu od poda, zatim izvođači zakorače lijevom nogom naprijed i učine sve ono što su prethodno učinili s desnom nogom.

c) Prebirat: kada onaj koji je prvi sa svojom partnericom došao pred svirača snažno udara nogom o pod. Svi parovi počinju prebirati držeći se za desne ruke dok su im lijeve u pojasu. Partneri su uvijek okrenuti licem jedan prema drugome. Za vrijeme prebiranja parovi se ne kreću u krugu u kojem se nalaze, već se okreću oko svoje osi.

d) Mali okret (valcat): izvođači drže jedno drugoga desnom rukom oko pojasa, a lijevom za nadlakticu desne ruke. Izvođači udare desnom nogom o pod i saviju nogu u koljenu, a zatim se prstima lijeve noge podignu u zrak i istodobno se na njima zajedno okreću za 180 stupnjeva u smjeru kazaljke na satu.

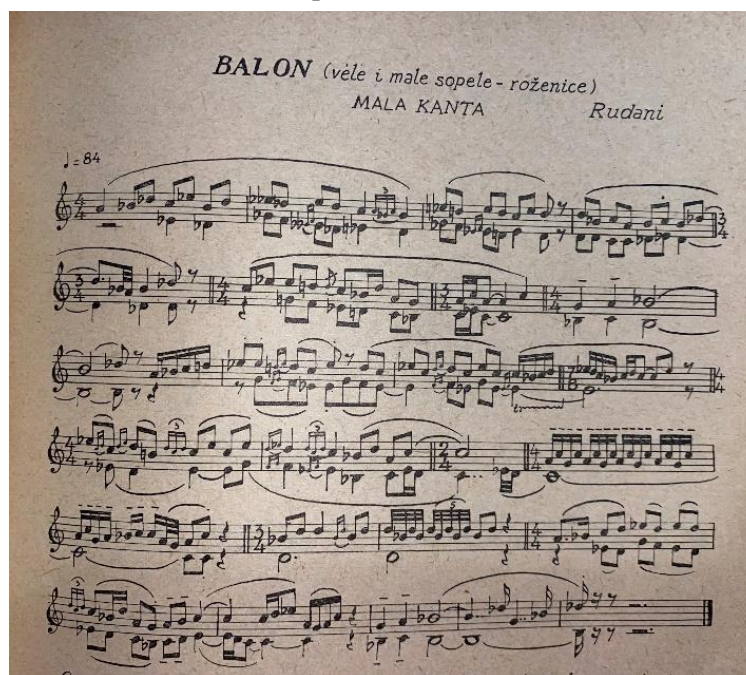
e) Obrni se mala: kolovođa stupne nogom pred sviračima u želji da zasviraju „obraćat“, nakon toga svi plesači podignu desnu ruku i plesačice se okrenu oko svoje osi držeći se lijevom rukom za njih.

f) Obraćat: nakon što su se plesačice okrenule oko svoje osi, plesači uhvate svoje partnerice za lopatice, a one njih za ramena. Krenu se okretati tako da prvi krene kolovođa, a zatim ostali za njim u kanonu.

Običaj je bio da nakon trostrukog ponavljanja svih figura balon završava, a na kraju svirači odsviraju završetak u slobodnim varijacijama (Ivančan, 1963.).

Jedna od inačica istarskog baluna jest ceranski balon čiji početak izvođenja datira iz 40-ih godina dvadesetog stoljeća. Ceranski se balon razlikuje od ostalih varijanti istarskog baluna zbog prebiranja koje započinje lijevom nogom.

Slika 3: Notni zapis Balona u selu Rudani

Izvor: Ivančan, I. (1963.). Istarski narodni plesovi

5.2. Polka

Polka se negdje zadržala u obliku u kojem je došla iz srednjoeuropskih gradova, a negdje su partneri promijenili držanje ili pak pojednostavili ritmičku plesnu shemu. Negdje se elementi polke ne izvode u parovima nego u kolu. Narodni instrumenti u Istri prihvatili su polku i ona se izvodi na mnogo različitih načina.

Pleše se tako da u početku plesači naprave korak lijevom nogom polulijevo unatrag, a plesačice desnom poludesno naprijed. Zatim plesači primaknu desnu nogu do lijeve te na nju prenesu težinu tijela, a plesačice na isti način privuku lijevu nogu do desne. Zatim opet ponavljaju prvi korak i tako dalje. Dok se tako parovi okreću oko svoje osi (u smjeru kazaljke na satu), u isto vrijeme idu naprijed po kružnici u smjeru obrnutom od smjera kazaljke na satu. U nekim se mjestima polka razlikuje u nekim koracima, pa se tako, npr. plesači iz Rovinjskog Sela kreću natrag-naprijed i lijevo-desno, u Munama se drže desnom rukom za struk partnera, a lijevom za nadlakticu partnera te se vrte u jednu pa u drugu stranu. U Hrbokima je zapisano da plesač nekada jako udari nogama, dok su ostali koraci isti kao u ostalim selima (Ivančan, 1963.).

Elementi se polke prepoznaju i u različitim plesovima kao što su manfrina, cotić i balun. Negdje se polka plesala u parovima, dok se negdje plesala u kolu. Od prošlosti pa sve do sadašnjosti polka je ostavila vrlo veliki utjecaj i izvodila se uz pratnju skoro svih narodnih instrumenata, od roženica i mišnica do šurli i vidalica. Često se polka izvodila uz glazbu „*Još Hrvatska ni propala dok mi živimo*“ (Ivančan, 1963.).

5.3. Šete paši

Naziv šete paši znači sedam koraka jer se u prošlosti vjerovalo da si napravio magiju, ako si s partnericom optrčao sedam puta u jednu stranu, sedam puta u drugu stranu te se na kraju zavrtio.

Ples se izvodi tako da su parovi smješteni u krug, a muškarci su leđima okrenuti prema sredini kruga. Plesač napravi korak lijevom nogom u lijevo i privuče desnu te na nju prenese svoju težinu. U isto vrijeme plesačice naprave korak desnom nogom u desno i privuku lijevu nogu te prenesu težinu na nju. Ponavljaju plesni pokret još dva puta. Zatim plesači zakorače lijevom nogom u lijevu stranu i primaknu desnu nogu, no ne prebacuju težinu na nju kao ni plesačice na lijevu nogu. Nakon toga učine suprotno, plesači naprave korak desnom, a plesačice lijevom

nogom. Nakon toga slijedi sljedeća figura. Ples šete paši izvodi se uz pratnju violine (Ivančan, 1963.).

5.4. Rašpa

Rašpa je ples koji se pleše u paru, a parovi su smješteni u krug. Plesač desnu nogu stavlja naprijed u skoku, dok plesačica istovremeno stavlja naprijed svoju desnu nogu. Tako istovremeno izmjenjuju lijevu i desnu nogu. Kada se glazba promijeni, plesač i plesačica se uhvate pod ruku i vrte u krug. Prilikom plesa noge se pomiču (stružu) uz tlo naprijed-natrag pa je zbog toga ples dobio naziv rašpa (turpija) (Ivančan, 1996.).

5.5. Balo di kušin

Balo di kušin je plesna igra koja se izvodi i danas u nekim istarskim društvima. Igra je poznata po nazivu ples s jastukom, a izvodila se najčešće na svadbama. Zabilješke o ovoj igri postoje u Barbanu, Marčani, Žminju i Munama. Ivančan ističe kako se balo di kušin plesao izmjenjivanjem plesačica i plesača u zatvorenom kolu. U središtu kola nalazila se stolica s jastukom, a na jastuku je sjedio jedan od plesača. Njegov je zadatak bio pozvati jednu od plesačica koja se nalazi u kolu, kako bi s njim otplesala vrtanju. Plesali su na način da plesač drži plesačicu rukama za lopatice na leđima, a ona sa svojim rukama preko njegovih, isto tako drži njega za lopatice na leđima. Vrtanju su otplesali tako da plesač napravi korak naprijed desnom nogom i istodobno okret na desnoj nozi. Okrenuo bi se za oko 180 stupnjeva u smjeru kazaljke na satu, a za to vrijeme plesačica bi napravila korak unatrag lijevom nogom. Zatim mijenjaju nogu te plesač čini korak lijevom nogom prema natrag, a plesačica desnom unaprijed. Kad oni plešu u sredini, ostali su okrenuti licem prema središtu kruga te se plesači koji sačinjavaju kolo zajedno pomiču u smjeru kazaljke na satu. Nakon što par završi s vrtanjom, plesačica sjedne na stolicu s jastukom, a plesač se vraća u kolo. Zatim plesačica bira plesača iz kola koji će predstavljati njezinog partnera. Kad plesač ili plesačica biraju partnera, plesači u kolu plešu tako što poskakuju s jedne na drugu nogu, zatim desnom nogom udare o pod pa dignu petu i oštro je spuste te je opet podignu. Balo di kušin izvodi se uz pratnju mijeha i roženice (Ivančan, 1963.).

6. NARODNI INSTRUMENTI

Uz ples obavezno ide i sviranje, a narodni instrumenti u Istri bitan su i sastavni dio narodne umjetnosti. Opće je poznato kako na njima sviraju samo muškarci, no u današnje vrijeme može se pronaći i nekoliko žena i djevojčica koje sviraju narodne instrumente. Istarski narodni instrumenti većinom su izrađeni od drva i ukrašavani tehnikama rezbarenja, a kako melodija dobivena ovim instrumentima mora biti u skladu s istarskom ljestvicom, osoba koja izrađuje instrument mora uz vještog drvodjelca biti i dobar svirač. Moglo bi se reći da nekada nije bilo muškarca koji nije znao izraditi i koji nije u džepu nosio, te barem malo znao svirati neki od instrumenata (Milićević, 1988.).

Najrasprostranjenija vrsta narodnih glazbala u Istri su aerofoni. To su glazbala kod kojih zvuk nastaje titranjem zračnog stupca (roženice, svirale...). U te se instrumente zrak upuhuje izravno iz ustiju te se tako proizvodi ton. Koriste se za solističko sviranje, mogu biti pratnja pjevačima ili se mogu koristiti za glazbu uz koju se pleše (Pernić, 1997.). Uz aerofone, tu su i kordofoni ili instrumenti kod kojih se ton proizvodi titranjem žica. U Istri su to vijulin i bajs (Rudan, 1979.).

6.1. Roženice

U okolici Žminja nazivaju se sopele. Ovaj instrument nisu izrađivali pastiri niti vještiji drvodjelci, već vrsni majstori. Prave se od nekoliko vrsta drveća: busije, javora, masline, oraha, trešnje i drugih vrsta tvrdog drveća. Drvo se treba sušiti oko četiri i pol godine, a nakon toga je zrelo za bušenje unutarnje rupe. Izrađivač roženica mora posebno brinuti o debljini stijenke te o udaljenosti rupica na kaneli. Puhanjem u roženicu i naizmjeničnim zatvaranjem rupica prstima dobiva se netemperirani niz tonova (Rudan, 1979.). Roženice se izrađuju u dvije veličine: mala i vela. Mala (tanka) roženica je duga oko 50 cm, a velika (debela) roženica oko 65 cm. Sastavljene su od četiri dijela, a to su pisak, špulet, prebiralica (kanela) i krilo (Pernić, 1997). Pisak je dvostruki jezičak napravljen od trstike i utaknut u špulet. Središnji se dio instrumenta naziva prebiralica na kojoj se nalazi šest rupica, a razmak između svake rupice je 2,5 cm. Sopele se najčešće sviraju u paru, ali je uobičajeno i da jedna sopela prati pjevanje ili sviranje na mijehu (Milićević 1988.). Uz roženice se plešu balun, polka i valcer (Ivančan, 1963.).

Slika 4: Roženice

Izvor: <https://tradicionalniinstrumenti.blogspot.com/2015/07/rozenice.html>

6.2. Svirale

Na području Žminja nazivaju se još dvojnice ili duplice. Svirale su puhaće glazbalo izrađeno od drva i netemperiranog su ugođaja. Napravljene su od dvije sastavljene sviraljke (kanele) i dva piska izrađena od drva (Pernić, 1997.). Na donjem dijelu instrumenta nalaze se rupice. Na desnoj su strani četiri, a na lijevoj tri rupice. Puhanjem kroz piske i naizmjeničnim zatvaranjem rupica prstima ruku proizvodi se zvuk. Boja tona koju proizvode svirale znatno je drugačija od boje tona nastalog na roženicama. Svirale nemaju točno određenu dimenziju, a veličina (duljina) svirala određuje i njezinu intonaciju. Uglavnom služe za solističko sviranje (Pernić, 1997.).

Slika 5: Svirale

Izvor: <https://tradicionalniinstrumenti.blogspot.com/2015/07/dvojnice.html>

6.3. Mih

U Žminju se naziva mijeh. Kompletan instrument naziva se mih, a sam drveni dio s prebiraljkom mišnice (dvostruka prebiraljka od jednog komada drveta). Glazbalo je slično gajdama. Mješina služi da se u njoj sakuplja zrak, a pravi se od jareće ili janjeće kože. Mih se upotrebljava za samostalno sviranje te kao pratnja plesu (Marušić, 1995.).

Slika 6: Mih

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/29/mih-i-misnice/>

6.4. Šurle

Šurle su po građi veoma sličnog izgleda sviralama i mišnicama, no imaju sasvim odvojene dvije sviraljke te na gornjem dijelu deblji prsten koji služi kao ojačanje. Također, imaju dva piska od trstike, kao i mišnice. Šurle su dugačke oko 21 cm. Na desnoj kaneli napravljene su 4 rupice, a na lijevoj 3. Sa stražnje desne strane sviraljke nalazi se još jedna rupica. Puhanjem u pisak i zatvaranjem rupica vrhovima prstiju dobiva se modulirani ton. Za razliku od svirala, šurle imaju jači i prodorniji zvuk. Također, postoje i stilizirane šurle, a poznata je žminjska odnosno barbanska šurla. Uz šurle se pretežito pleše, ali u nekim slučajevima i pjeva.

Slika 7: Šurle

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/42/surle/>

6.5. Sopelica

Sopelica je najmanje istarsko narodno glazbalo koje je nekada izrađivao jedino Anton Peteh iz sela Petešljari kraj Žminja. U Ceru su je još nazivali pastirska svirala. Dugačka je 30 cm i ima oblik roženice, ali s drvenim piskom kao svirala. Danas se više ne koristi i rijetko se može vidjeti.

Slika 8: Sopelica

Izvor: <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/6/sopelice/>

6.6. Udomaćena temperirana glazbala

Pored autohtonih glazbala poput roženica, miha, svirala i šurla koja su netemperirano ugođena, u Istri su se našla još tri glazbala koja su došla iz alpskog etnografskog područja (Slovenije i sjeverne Italije). To su bajs, vijulin i triještina (Pernić, 1997.).

Naziv za sastav koji sačinjavaju vijulin i bajs jest gunjci. Glazba koju daju gunjci je temperirana i slična onoj koju izvode analogni sastavi u Međimurju, Posavini... U početku su u

sastavu gunjci svirali samo vijulin i bajs, no kasnije im se pridružuju i klarinet, triještina i druga glazbala (Rudan, 1979.).

6.6.1. Bajs

Bajs je nešto veće glazbalo od violončela, a manje od kontrabasa. Na sebi ima dvije žice od ovčjih crijeva po kojima se svira gudalom. Najčešće se koristi kao pratnja vijulinu, klarinetu i triještini. U sjevernoj je Istri bajs vrlo popularan instrument pa se u lipnju svake godine održava susret bajsista pod nazivom „Z bajson u Draguč“.

6.6.2. Vijulin

Vijulin je zapravo violina koja je poznata iz tzv. umjetničke glazbe, a u folklornoj glazbi Istre našla je svoje mjesto u sastavu gunjci.

6.6.3. Triještina (triještina)

Triještina je vrsta dijatonske harmonike koja ima 25 dugmeta na desnoj strani i 8-12 dugmeta na lijevoj strani, a jedno te isto dugme daje različiti ton pri otvaranju i zatvaranju mijeha. Triještina je jedno od najmlađih istarskih glazbala, a počela se širiti iz Trsta u 50-im godinama 19. stoljeća. U mjestu Roč od 1989. svake se godine organizira susret svirača na dijatonskim harmonikama pod nazivom „Z armoniku v Roč“. Uz sviranje u sastavu gunjci, triještina se često svira i samostalno (Pernić i sur., 2018.).

Slika 9: Udomaćena temperirana glazbala

Izvor: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1072/gunjci>

7. (TZV.) ISTARSKA LJESTVICA

7.1. Ivan Matetić Ronjgov

Ivan Matetić Ronjgov bio je skladatelj, melograf i glazbeni pedagog rodom s Kastavštine. S melografskim je radom započeo u školi u Koprui gdje je dobivao prve poduke iz glazbene teorije, violine, glasovira i pjevanja. Na Konzervatoriju u Zagrebu nastavio je svoju naobrazbu. Kasnije je radio diljem Istre kao učitelj. Radio je u Žminju, Barbanu, Kanfanaru...

Kao učenik, te kasnije i kao učitelj, bavio se sakupljanjem i zapisivanjem narodnih napjeva te proučavanjem svirke sopele i miha. Kao melograf, u svojim je zapisima obuhvatio i duhovnu i svjetovnu narodnu glazbenu baštinu. Ivan Matetić Ronjgov kao mlad učitelj, za cilj si je postavio očuvanje istarsko-primorske narodne glazbe od zaborava. Iz toga su proizašle tri etape njegova rada:

1. melografiranje/sakupljanje narodne glazbe,
2. analiziranje sakupljene građe i postavljanje teorijske osnove,
3. skladanje u okruženju istarsko-primorske glazbe.

Nakon 25 godina bavljenja melografiranjem i proučavanjem narodne glazbe Hrvatskog primorja i Istre, Ivan Matetić Ronjgov je uz pomoć prof. Franje Dugana utvrdio pojam tzv. istarske ljestvice (Đekić, 2013: 35).

7.2. (Tzv.) Istarska ljestvica

Matetić Ronjgov uspio je sastaviti melodijski niz u kojem se kreće vrlo velik broj istarskih melodija. Taj je melodijski niz nazvao „istarska ljestvica“. Elementi koji čine ovu ljestvicu posebnom, unutar cjelokupnog glazbenog folkloru Hrvatske, jesu posebni uski intervali, dekatonska podjela oktave te postojanost tonskog niza povezanog s glazbalom sopile, s praksom dvoglasnog pjevanja te s unisonim završetkom pjesme. Istarski narod uvijek pjeva dvoglasno u malim tercama s početkom i završetkom u unisonu ili u velikim sekstama s početkom i završetkom u oktavi. Ako pjevaju muška i ženska osoba, u tom je slučaju muškarac onaj koji vodi melodiju, dok ga ženska osoba svojim glasom prati u sekstama.

U zbirci pjesama „Čakavska-primorska pjevanka“ Ivan Matetić Ronjgov podijelio je objavljene pjesme na dva tipa: A i B. U tip A svrstao je pjesme bez smanjenih intervala (s tonovima čiste frigijske ljestvice), a tip B sačinjavaju pjesme koje nije moguće točno zabilježiti uz pomoć

standardne notacije kojom se koristimo u temperiranom sustavu. Matetić naglašava kako u tom slučaju note s predznacima samo djelomično označavaju pravu visinu tona, a njihova je notacija najvjernije moguće kompromisno rješenje. Unutar oba tipa Matetić Ronjgov razlikuje četiri tipa ljestvice:

Slika 10: Četiri tipa ljestvice

Izvor: <https://images.app.goo.gl/QZHRyPaEyUa2TGF37>

Za prvu Matetić Ronjgov kaže da je najbližnja temperiranom sustavu, a za četvrtu da je potpuno netemperiranog ugođaja. Matetić Ronjgov pronašao je najprihvatljiviji i najadekvatniji način harmonizacije istarskih napjeva koji prema principu nizanja trikorda donosi sekventno premještanje tonaliteta po malim tercama (Đekić, 2013: 36).

7.3. Pjevanje na tanko i debelo (dvoglasno pjevanje)

Zaseban tip pjevanja, i to dvoglasnog uz pratnju tradicionalnih instrumenata, razvio se na području Istre i Hrvatskog primorja. Dio kompleksnosti izvođenja pjesama odnosi se na netemperirane tonske intervale. Pjevanje se odlikuje namjerno nazalnim tonom pjevača, a glazba se svira u istarskoj ljestvici. Prvotno pjevanje na tanko i debelo izvode dva muška glasa od kojih jedan pjeva u normalnom registru, dok je drugi glas u falsetu koji podsjeća na zvuk male roženice. Poznate su i kombinacije u kojima pjevaju jedan muški glas i jedan ženski glas te rijetka pojava dvaju ženskih glasova. Obično oba pjevača pjevaju iste stihove ili melodiju, no u različitim tonalitetima (jedan visoko, a drugi niže na ljestvici). Bez obzira na stihove i tonalitet pravilo je da pjevači uvijek završavaju unisono, u istom tonalitetu ili u razmaku od jedne oktave. Većina tonskih nizova ima od četiri do šest tonova. Struktura i građa teksta kreće se od jednostavnih pa sve do vrlo složenih obrazaca, a naročit je odnos teksta i glazbe. Način pjevanja na tanko i debelo taj je

naziv dobio zbog sličnosti sa svirkom na roženicama. Kod takvog sviranja na roženicama velika sopela uvijek izvodi napjev, a mala sopela izvodi pratnju. Stihovi se uvijek pjevaju na čakavskom narječju (Debeljuh, 021, 110-113). U jesen 2009. dvoglasje tijesnih intervala uvršteno je na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine (Marušić, 1995.).

Na području Žminja njeguje se pjevanje na tanko i debelo. Poznato je par Žminjaca koji na manifestacijama i druženjima pjevaju narodne pjesme na tanko i debelo. Među njima su Kate i Jože iz sela Sv. Foška te Milan i Marija Kranjčić.

Slika 11: Pjevači Marija i Milan Kranjčić

Izvor: Luka Gjurić photography

7.4. Ostali oblici unutar stila tijesnih intervala

Uz pjevanje na tanko i debelo koje se još naziva i kanat, unutar dvoglasja tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja svojim se specifičnim glazbenim značajkama izdvajaju još tri stila: tarankanje, bugarenje i diskantno dvoglasje.

Tarankanje je vokalni stil kojim se imitira svirka miha ili sopela i izvodi se na tri načina: izgovaranjem karakterističnih slogova (ta-na-na, taj-na-naj, ta-na-ne-na i sl.), dodavanjem pripjeva sa specifičnim slogovima ili uz instrument (sopele, mih, harmoniku). Tarankanje je karakteristično po dvostihu koji se rimuje te se istom dodaju karakteristični slogovi. Pjesme koje su u formi rimovanog dvostiha zovu se taranjkalice, a ritam taranjkalice obično odgovara ritmu baluna. Zato se u pomanjkanju glazbala, balun može uspješno plesati samo uz glas (Rudan, 1974.). Bugarenje je oblik dvoglasja karakterističan po vrlo čestim i tijesnim intervalima (umanjene male terce ili

malo uvećane velike sekunde). U usporednom kretanju takvi intervali daju dojam uzastopnih paralelnih sekundi, a posebno je obilježje tog dvoglasnog pjevanja završetak u unisonu, ali s konstantnim spuštanjem donjeg glasa za umanjenu tercu (veliku sekundu). Diskantno dvoglasje proučava se tek odnedavno i zastupljeno je samo kod talijanskog stanovništva. Posebnost diskantnog dvoglasja u tome je što se u diskantnom dvoglasju izmjenjuje prevladavajuće kretanje dva glasa u protupomaku s povremenim bordunskim odnosom glasova (Rudan, 1974.).

8. FOLKLOR U DJEČJEM VRTIĆU RAPČIĆI

Mala folklorna skupina Dječjeg vrtića „Rapčići“ sa svojim je djelovanjem započela 2007. kada je osnovan i sam dječji vrtić. Cilj i poticaj za osnivanje folklorne skupine bio je očuvanje zavičajnosti, običaja i tradicije. Polaznici dječjeg vrtića dobrovoljno su se upisivali u folklor pa su sa svojim odgajateljicama svakodnevno vježbali plesove rašpu, balun, balo di kušin, šete paši i polku, te usvajali stihove koji se tiču njihovog zavičaja. Danas folklornu skupinu vodi Jadranka Paulinić Bakša koja ističe kako folklorna skupina trenutno broji četrnaest članova. Skupini se pridružuju djeca koja imaju afinitet i želju za sudjelovanjem, a mogu se pridružiti i djeca iz bilo koje odgojno-obrazovne skupine. Skupini se mogu pridružiti djeca vrtićkih skupina (4 do 7 godina). Većinu skupine čine predškolska djeca, no ima i nekoliko mlađe djece. U posljednje vrijeme veliki interes i želju pokazuju sve mlađa djeca pa se tako skupini pridružuju i djeca mlađa od 4 godine. Djeca s odgojiteljicom vježbaju u jutarnjim satima i svakodnevno vježbaju plesove balun, rašpu i šete paši. Odgojiteljica Jadranka kazuje kako djeca iz njezine skupine svakodnevno iskazuju želju za vježbanjem plesova, a tijekom igre u vrtiću samostalno recitiraju stihove koje vježbaju za nastupe. Narodne nošnje su nekada posuđivali, a sada Rapčići dobivaju nošnje šivene za njih. Skupina nastupa na raznim događajima i manifestacijama na području općine Žminj, ali i šire. Tako svake godine nastupaju na najvećoj pučkoj fešti - žminjskoj Bartulji, Čakavskom saboru, na izložbi kaktusa, festivalu pašte, na izložbi pinci, a nastupali su i na otvorenju novog objekta dječjeg vrtića te gostovali na festivalu u Matuljima i Novigradu. Na mnogobrojnim nastupima folklornu su skupinu popratili i intervjuirali za razne medije: TV Istra, Nova TV i Radio Istra, a bili su gosti i Tamari Obrovac i mnogima drugima. Dječji vrtić ponosi se svojom suradnjom s lokalnom zajednicom koja ih poziva i ugošćuje na svim manifestacijama njihove općine.

Dječji vrtić „Rapčići“ 2011. dobio je suglasnost Ministarstva sporta, znanosti i obrazovanja za provedbu programa očuvanja zavičajnosti, čime je dječji vrtić postao prepoznatljiv u cijeloj županiji. Tako uz folklornu skupinu, dječji vrtić njeguje i žminjski govor i tradiciju, a objavili su i više knjiga na žminjskoj čakavštini: zbirku priča „Skrito pod ladonjon“, rječnik žminjske čakavštine „Besedarnik“, slikovnicu „Rapčići z bezačiji“, istraživački projekt „Va kući i okoli kući“ i druge (Jedrejčić (ur.), 2021.). Da vrtić njeguje žminjski govor pokazuju i nazivi odgojno-obrazovnih skupina. Neki od naziva skupina su: „Švikutići“, „Grozdići“, „Petešići“, „Fužići“, „Klasići“ i slično.

8.1. Intervju s djecom iz folklorne skupine

Intervju je proveden u Dječjem vrtiću „Rapčići“ s članovima folklorne skupine. Intervjuirana djeca su iz odgojno-obrazovnih skupina „Klasići“ i „Švikutići“.

1) Što je folklor?

- *To je kad plešemo* (P.R., 7 g.)

- *Kad plešemo rašpu i tako ćemo plesat i u školi* (I.H., 7 g.)

- *To je balun* (L.P., 7 g.)

2) Koje plesove plešete?

- *Balun i ono kad delamo z nogama (Rašpa)* (E.H., 6,5 g.)

- *Želimo se navadit i šete paši jer to moja mama u školi dela* (P.R., 7 g.)

3) Što imate obučeno dok plešete?

- *Kao neki kostim* (L.P., 6 g.)

- *Gore je košulja, na glavi fačol i haljinu, a dečki nekad nose i postole* (P.R., 7 g.)

- *Ja nosin baretu, brgeše i kružat* (I.H., 7 g.)

- *Košulja nan ima batune* (S.B., 7 g.)

4) Gdje sve plešete i nastupate?

- *Zad kaštela i tu vani na hodniku vježbamo* (S.B., 7 g.)

- *Bili smo na feštama* (L.P., 6 g.)

5) Zašto volite plesati u folkloru?

- *Zato jer je baš zabavno* (S.B., 7 g.)

- *Ja san želila probat plesat pa kad su velika djeca šla u školu ja san bila prva* (P.R., 7 g.)

- *Jer smo se upisali i lijepo nan je* (L.P., 6 g.)

6) Koliko dugo već plešete u folkloru?

- *Već ja mislin 100 mjeseci* (S.B., 7 g.)

- *Još od kad smo imali 4 godine* (I.H., 7 g.)

Slika 12: Djeca iz folklorne skupine

Izvor: Luka Gjurić photography

Slika 13: Dječji likovni prikaz narodne nošnje

Izvor: Jedrejčić, N. (ur.). (2021.). Rapčići u srcu

9. UČENIČKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO „MLADICE“ – ONOVNA ŠKOLA ŽMINJ

Učeničko kulturno-umjetničko društvo „Mladice“ Osnovne škole Vladimira Gortana u Žminju djeluje već dugi niz godina. U svome radu društvo posvećuje posebnu pozornost njegovanju kulturne baštine. Društvo okuplja učenike od prvog do osmog razreda, a u sklopu društva djeluju sljedeće sekcije: sopilaši (svirači na istarskim narodnim instrumentima), mala i velika folklorna skupina te pjevačka skupina. „Mladice“ je osnovao učitelj glazbene kulture Feručo Kraljić 70-ih godina prošlog stoljeća, a skupinu je vodio sve do 2012. Odlaskom u mirovinu „Mladice“ vodi još nekoliko godina kao vanjski suradnik, a potom ih prepušta svojoj nasljednici Anđeli Damijanić koja je i sama nekada bila članica skupine. Anđela je još 2011. krenula u potragu za novim *mladicama* među članicama školskog zbora kojeg je vodila u sklopu školskih izvannastavnih aktivnosti. Odabrala je nekoliko učenica iz drugog, nekoliko učenica iz trećeg razreda te je tako krenula priča pjevačke skupine „Minje mladice“ (nazvane su tako budući da je još uvijek djelovala skupina „Mladice“ pod vodstvom Feruča Kraljića). Skupina „Minje mladice“ krenula je u izazov dvoglasnog pjevanja na tanko i debelo, a svoju prvu pjesmu „Mali Frane“ izvele su u Vidulinima na promociji knjige Nade Galant.

Anđela Damijanić navodi kako i danas „Mladice“ aktivno djeluju. Voditeljica Anđela vodi pjevačku grupu koju sačinjava osam djevojaka iz 7. i 8. razreda, dok iz 2. i 3. razreda uzima djevojčice koje naziva „Minje mladice“. Starije djevojke mlađima prenose znanje i uče ih pjesme kako bi ih mogle zamijeniti nakon što one odu iz osnovne škole. Folklorna skupina broji dvadesetak plesača, a sačinjavaju je mala folklorna skupina (učenici od 1. do 4. razreda) i velika folklorna skupina (učenici od 5. do 8. razreda) koje vodi učiteljica Bojana Rudan. Anđela Damijanić navodi kako u današnje vrijeme ima sve manje djece koja su željna naučiti svirati narodne instrumente, no ima učenika koji uče svirati sopele, mih i harmoniku, a iz osnovne škole izašlo je mnogo učenika koji i danas sviraju.

„Mladice“ svake godine nastupaju na poznatim događajima u Žminju, kao što su žminjska Bartulja, Sabor čakavskog pjesništva, izložbe kaktusa „Bodljikavi dani va Žminje“, Festival pašte i slično. Također, nastupaju i na smotrama folklora (Tinjan, Cernik, Zlatar, Rakalj...) promocijama knjiga, županijskim natjecanjima itd.

Tijekom povratka s jednog nastupa djevojke iz UKUD-a napisale su i svoju pjesmu „Minje mladice“:

MINJE MLADICE

Va Žminje bivajo,
Kanti kantajo i
Lijepo recitajo.

Imajo glas za piet,
Ma jušto,
Osvojit čoieli sviet.

Istarske nošnji nose,
Žminjci se njimi ponose,
Liepe so kako zelene travice,
One so minje mladice.

Slika 14: Članice skupine „Mladice“

Izvor: Luka Gjurić photography

10. FOLKLOR U OKOLNIM MJESTIMA

Na području Istre djeluje puno folklornih i kulturno-umjetničkih društava iz različitih gradova i mjesta. Iz okolice Žminja važno je spomenuti Kulturno umjetničko društvo Dvigrad iz Kanfanara, Kulturno umjetničko društvo „Veseli roverci“ iz Juršića, Kulturno umjetničko društvo „Savičenta“, Kulturno-umjetničko društvo „Barban“, Folklorno društvo Pazin i mnoge druge.

10.1. Kulturno umjetničko društvo „Dvigrad“ iz Kanfanara

Kulturno umjetničko društvo „Dvigrad“ započelo je s radom 1975., a cilj društva bio je okupljanje darovite djece i mladeži za provođenje sadržaja iz područja kulture. KUD „Dvigrad“ osnovan je na inicijativu učiteljice Amadee Marić koja je tada bila učiteljica u osnovnoj školi. Već na samom početku, KUD je podršku i savjete dobivao od glazbenog pedagoga Slavka Zlatića, dirigenta Dušana Prašelja i etnomuzikologa Renata Pernića. Paralelno s grupom mladih folklorša, Amadea Marić je osnovala i skupinu folklorša koju su sačinjavala djeca od 7 i 8 godina. Nazvala ih je „Mali folklorši“. Plesači KUD-a „Dvigrad“ izvodili su plesove svih tadašnjih republika, a Istru su više puta predstavljali i izvan granica. Odrasli su uz ples, pjesmu i glumu i dostojno su godinama predstavljali Kanfanar. Važno je spomenuti Melitu Živolić koja je svirala mih. Tada dvanaestogodišnjakinja, bila je jedina djevojčica koja svira mih te ujedno i najmlađi svirač u Istri. Svojom je svirkom pobudila veliki interes kod ljubitelja narodne glazbe. Melita je nastupala na svim smotrama u Istri, a više je puta nastupala i na snimanjima raznih televizijskih emisija o Istri, pratila je Alena Vitasovića na Dori 2000. i više puta nastupala u inozemstvu (Vitulić (ur.) 2015.). Osim velike i male grupe folklor, u sklopu KUD-a, osnovane su i druge sekcije za mlade u Kanfanaru. To su svirači koji su svirali narodne instrumente, pjevači na tanko i debelo, školski zbor i veliki kanfanarski zbor, ritmika i dramsko-recitatorska grupa. KUD Dvigrad danas broji pedesetak članova u tri skupine: folklor, mali folklor i mažoretkinje.

10.2. Folklorno društvo Pazin

Folklorno društvo Pazin aktivno je šezdesetak godina u različitim organizacijskim oblicima, a kao zasebna udruga osnovano je krajem 1996. Cilj osnivanja društva jest njegovanje starih tradicijskih običaja (plesa, pjesme i svirke na narodnim instrumentima) i njegovanje kulturne baštine Istre te prenošenja na mlađe naraštaje. Danas društvo broji osamdesetak članova pjevača, plesača i svirača raspoređenih u nekoliko sekcija: dječje sekcije, srednja sekcija i glazbena sekcija. Dječje sekcije društva čine 2 skupine, a to su mlađi (od 3 do 8 godina) i stariji (od 9 do 15 godina).

Srednja sekcija obuhvaća najveći raspon godina, od srednjoškolaca pa sve do umirovljenika. Oni uvijek obavljaju cjelokupni repertoar Društva i izvode ga na svim nastupima na kojima Društvo sudjeluje. Istarski plesovi čine najveći dio repertoara. Neki od plesova koje društvo uvježbava i izvodi su: balun, šete paši, balo di kušin, mazurka, promjena, Istarska polka, prtilica i rašpa. Glazbena sekcija obuhvaća svirače na tradicijske, ali i ostale instrumente Istre. Glazba prati sve sekcije društva, a nerijetko instrumentalisti nastupaju sami. Neki od instrumenata koje sviraju članovi društva su: roženice, mih, bajs, šurle, violina i harmonika. Narodnu nošnju Pazinštine i središnje Istre karakterizira ista boja svih vanjskih (gornjih) dijelova, za razliku od nošnji južne i zapadne Istre gdje su hlače bile svjetlije boje.²

10.3. Kulturno–umjetničko društvo „Barban“

Kulturno–umjetničko društvo „Barban“ osnovano je 17. travnja 1976. Za prvog predsjednika izabran je Josip Maurić, a danas funkciju predsjednika Društva obavlja Marino Broskvar. Uz kontinuitet očuvanja i njegovanja izvornih narodnih svirki, plesova, pjesama, govora i običaja Barbana, osnivači KUD-a su kao najvažniji cilj odredili prikupljanje i očuvanje originalnih narodnih nošnji s područja Barbana. Taj je cilj i ostvaren budući da se društvo danas može pohvaliti s tridesetak muških i ženskih originalnih narodnih nošnji u svojoj kolekciji. U KUD-u danas djeluju folklorna i literarno-recitatorska sekcija. Folklornu sekciju čine plesarini (plesaći), svirci (svirači narodnih instrumenata) i kantaduri (pjevači). Instrumenti koji su karakteristični za Barbanštinu su roženice, mih, mišnice, šurle i svirale. U Barbanu je poznato dvoje izrađivača narodnih instrumenata od drva, a to su Karlo Špada i Alfo Konović. Tijekom dugog niza godina za prenošenje umijeća svirke na narodnim instrumentima bili su zaduženi Josip Jelačić, Tedi Trošt, Mihael Glavaš i Mladen Buić. Kantaduri (pjevači) pjevaju na više načina: pjevanje dvaju muških pjevača na tanko i debelo, pjevanje u kombinaciji ženskog i muškog glasa, grupno pjevanje i solističko pjevanje koje prati svirka male roženice. Što se tiče plesova, u Barbanu se plešu barbanski balon, balo di kušin, polka, stara polka, mazurka, šete paši i špic polka. Plesove prati glazbena pratnja na tradicijskim instrumentima. Plesarini (plesaći) djeluju u tri skupine: pomladak, plesna grupa i veterani. KUD „Barban“ kontinuirano ostvaruje suradnju s osnovnom školom u Barbanu. Učenici osnovne škole čine pomladak Društva. Mladi članovi upoznaju se s tradicijskim instrumentima, plesovima i pjesmama. Grupa pomladka osnovana je 2009. i broji

² Folklorno društvo Pazin: Aktivno očuvanje tradicije središnje Istre. Pristupljeno 15.5.2024. <https://fd-pazin.hr/>

četrdesetak članova. Najaktivnija grupa KUD-a jest plesna grupa koju čini dvadesetak članova koji njeguju tradicionalne plesove i trude se očuvati kulturnu baštinu. Godišnje sudjeluju na dvadesetak manifestacija. Grupu veterana čine članovi koji većinom nisu više plesno aktivni i povremeno se sastaju. Svoju potporu i iskustvo nesebično prenose mlađim članovima. Godine 2010. Upravni odbor KUD-a pokrenuo je Literarno-recitatorsku sekciju. Danas sekcija broji sedam članova koji aktivno sudjeluju u promoviranju i očuvanju „domaće beside“. Na prijedlog članova, svake se godine održava susret pjesnika nazvan „Beside u jatu“. Oko tristo vrijednih članova dalo je doprinos društvu sve od 1976. do danas. Tijekom godina društvo je sudjelovalo na brojnim folklornim i drugim manifestacijama i snimanju za televiziju i radio. Društvo se do danas može pohvaliti sa šestotinjak ostvarenih nastupa.³

³ Kulturno-umjetničko društvo „Barban“. Pristupljeno 12.5.2024. <https://www.kudbarban.hr/stranica/>

11. ZAKLJUČAK

Folklorna glazba i ples čine dio kulturne baštine, odražavaju povijest i gospodarske osobitosti, ali prikazuju i kulturu naroda. Ovim završnim radom iskazan je značaj folkloru i očuvanja tradicije kao važan dio nematerijalne kulturne baštine. Tradicijska glazba svjedoči o povijesti, vrijednostima, uvjerenjima, ali i ostalim segmentima nekog prostora i društva koje na njemu živi. Istra je vrlo bogata kulturnom baštinom i folklornim društvima koja se i danas trude očuvati tradiciju i običaje. Istarska tradicijska glazba obilježena je specifičnim napjevima, instrumentima, plesovima i ostalim elementima glazbenog identiteta. Folklorno društvo „Cere“ koje djeluje na području Žminja, ali i okolna folklorna društva, iz dana u dan trude se održati tradiciju i običaje koje su naslijedili od starijih naraštaja. Naučene plesove i pjesme prenose na mlađe generacije pa tako djeca već od vrtićke dobi nastavljaju očuvanje tradicije.

Zaključno možemo reći kako je folklor važan dio lokalne kulturne baštine i tradicije u Hrvatskoj te je potrebno posvetiti posebnu pozornost njegovom očuvanju. Folklor je zahvaljujući lokalnom stanovništvu i prenošenju s koljena na koljeno opstao do danas. Kako bi se i nadalje očuvao, potrebno je njegovati folklorne običaje, prenositi ih na mlađe generacije, ne bi li ga na taj način sačuvali od zaborava.

12. LITERATURA

KNJIGE

1. Debeljuh Giudici, A. (2021.). „Tradicijska vokalna glazba u Istri početkom 21. stoljeća: značajke četiriju autohtonih etničkih zajednica“, Bašćanski glasi, 16 (1), str. 110-113
2. Đekić, D. (2013.). „Ivan Matetić Ronjgov, utemeljitelj (tzv.) istarske ljestvice“, Theoria 15 (15) str. 35-38
3. Ivančan, I. (1963.). Istarski narodni plesovi. Zagreb: Institut za narodnu umjetnost.
4. Ivančan, I. (1996.). Narodni plesni običaji u Hrvata. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, institut za etnologiju i folkloristiku.
5. Jedrejčić, N. (ur.). (2021.). Rapčići u srcu. Žminj: Dječji vrtić „Rapčići“ Žminj.
6. Karabaić, N. (1956.). Muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre. Rijeka: Novi list.
7. Marušić, D. (1995.). Piskaj, sona, sopi. Pula: Castropola.
8. Milićević, J. (1988.). Narodna umjetnost Istre. Zagreb: Zavod za istraživanje folklor.
9. Pernić, M., Pernić, B., Lovrinić, N. (2018.). Sliku mile Istre naše: Napjevi i glazbala istarsko-primorskog folklor. Zagreb: Alfa.
10. Pernić, R. (1997.). Meštri, svirci i kantaduri. Buzet: Reprezent.
11. Radauš Ribarić, J. (1997.). Ženska narodna nošnja u Istri. Pazin: Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Institut za etnologiju i folkloristiku Zagreb.
12. Rudan, I. (1974.). Istarske taranjalice. U: Jurina i Franina. 140-141.
13. Rudan, I. (1979.). Narodna čakavska poezija: Na tlu Istre i Hrvatskog primorja. Pula: Čakavski sabor.
14. Vitulić, I. (ur.). (2015.). 40 godina KUD-a Dvigrad. Kanfanar.

USMENI IZVORI

1. Anđela Damijanić (27.6.1964.) – voditeljica vokalne skupine „Mladice“
2. Jadranka Paulinić Bakša (12.10.1972.) – voditeljica folklorne skupine u DV „Rapčići“